

Alberto MORAVIA: Fragmente dintr-un interviu

„Femeile mi-au dat multe lecții”

— Familia joacă un mare rol în operele dumneavoastră.

— Toată literatura, atât romanul cit și teatrul, se bazează pe familie. Pentru că aceasta reprezintă un nucleu social în care natura și societatea se confruntă într-un cerc restrâns din punct de vedere al timpului, al spațiului și din orice punct de vedere. Natura cere ca bărbatul să se culce cu femeile și invers, Societatea nu permite ca unui bărbat să facă dragoste cu unele femei. Pe scurt, familia se bazează pe un tabu, cel al incestului. De aici, altele conflicte și drame incredibile, de aici rezultă și complexe, complexul lui Oedip. În esență, familia este teatrul clasic al sfârșitului omenești.

— Inspirația dumneavoastră se caracterizează mai ales prin opoziția permanentă între personajele intelectuale neliniștite și nemulțumite și sangvinii, foarte incintați de viața lor?

— Max Jacob a scris un roman al cărui titlu era „Omul carnal și omul reflex”. În cărțile sale există întotdeauna un intelectual-reflex și un om carnal. Se întâmplă adesea ca un intelectual ca mine să se găsească în fața acestei monștruoșități, pentru că este o monștruoșitate, a unui om care nu este conștient, care este complet absorbit de realitate.

— Dar acest lucru vă fascinează?

— Da, într-un sens numai. Cum poate cineva să fie astfel? (râzând).

— Și femeia e atrasă mai curînd de omul carnal?

— Da, e adevărat. Femeia caută un tată pentru copilul său, un tată care să-i ofere garanții de trai și de siguranță. După părerea mea, așa se explică faptul că femeile se îndrăgostesc de un bancher bătrîn și dezgustător sau de un general botos și acoperit de decorații, ele caută un tată pentru copilul lor. Femeia e cea care perpetuează specia și aceasta-i o treabă foarte serioasă.

— Dar n-ați spus tot dumneavoastră că femeia e încă o ființă sălbatică?

— Da, dar nu-i nici o contradicție aici. După mine, preferința pentru omul carnal e o dovadă de sălbăticie. Dacă femeia ar fi întru totul socială, ar trebui să prefere o podoabă a societății cum e un scriitor, de pildă. (rîzînd).

— Și cînd colo, ea vrea ceva trainic.

— Da, asta-i sigur și am avut multe dovezii în acest sens, vrea ceva trainic la modul absolut, vrea ceva trainic din punct de vedere social, dar din rațiuni naturale: e o frumoasă contradicție.

— Femeia a fost marginalizată cîndva, dar acum situația s-a schimbat mult.

— A fost marginalizată pentru că ea trebuia să se gîndească la specie și asta-i tot. A fost marginalizată pentru că sub aspect erotic e cu mult mai puternică decît bărbatul. Cu mult (rîzînd). Atunci a trebuit să fie închisă într-o cușcă de tabuuri ca să nu depășească anumite limite. Acum aceste limite au dispărut și bărbatilor le e frică de femei.

— Și dumneavoastră?

— Nu, mie nu mi-e frică, eu iubesc femeile: m-am obișnuit foarte mult cu ele, de pe vremuri...

— Personajele dumneavoastră feminine sînt adeseori mai puțin nevrozate, mai sensibile și mai inteligente decît bărbatii.

— Cred că femeia este într-o oarecare măsură mai intuitivă decît bărbatul. Dacă nu cumva și mai inteligentă. În prezent, cred că în Italia femeile sînt mai inteligente decît bărbatii. Bărbatii sînt formidabili de greoi, femeile sînt cu mult mai inteligente.

— Femeia poate fi un stăpîn pentru bărbat?

— E deja un stăpîn, a fost totdeauna, bărbatii se formează numai prin legătura lor cu o femeie. Femeile mi-au dat multe lecții, uneori chiar în detrimentul meu.

— Ce fel de lecții dau femeile?

— Lecții de viață. Sînt convins că întotdeauna a fost așa.

— Totuși se pare că adolescenții din romanele dumneavoastră nu învață mare lu-

eru, dacă-i comparăm cu alte personaje din romanele adolescenței.

— Puțin, totuși. Nu învață pentru că în viață nu înveți, suferi mai puțin, asta-i tot, înveți să suferi mai puțin. Dar devii mai puternic numai în raport cu femeile. Din asta, nu înveți totuși să le înțelegi. [..]

Atracția budismului

— O ultimă întrebare: există un Moravia umanist, activ, apărător al civilizației și al acțiunii, fascinat de Renaștere, și un Moravia budist, predispus la renunțare. Cum se împacă cei doi?

— Nu se împacă deloc. Latura Renașterii este artistică, înseamnă artă, pe cînd atitudinea mea față de realitate este foarte apropiată de cea a budismului, de cea a doctrinei Zen. Gîndirea are cea mai mare influență asupra mea. Mai întîi a fost influența Renașterii, a lui Shakespeare, a lui Molière, adică a marilor scriitori de teatru. În al doilea rînd, probabil după călătoria mea în India, poate chiar înainte de asta, am fost atras de India.

— Ce vă atrage spre budism?

— Faptul că este singura religie filozofică, faptul că nu mi se cere să cred în minuni. E teoria religioasă cea mai bine fundamentată, asta e, consider că e de o rigoare respingătoare, dar totuși nu pot să nu gîndesc puțin și ea.

— Vă amintiți de Buda din Kyong-Ju?

— Cum să nu, e unul dintre lucrurile care m-au impresionat cel mai mult în viață. Am scris că era „o bunăvoință disperată și o disperare binevoitoare”.

— De ce această disperare, după părerea dumneavoastră?

— Trebuie să mergi în India, după părerea mea; nu e întimplător faptul că fondatorii unei religii se nasc într-un loc anume determinat. Isus s-a născut la marginea deșertului, Buda s-a născut în pu-

treziciune, în această natură cumplită...

— Se pare că sînteți mai fascinat de figura lui Buda decît de cea a lui Iristos?

— De fapt, consider că Iristos nu explică cosmoul, apoi, practic, creștinismul se limitează la legătura cu ceilalți oameni, la legătura etică; nu face altora ceea ce nu vrei să faci tu, în aceasta constă fundamentul creștinismului.

— Dar există și un principiu dinamic, milostenia.

— Milostenia, da, e adevărat, dar e tot un principiu etic. Or, după părerea mea, principiul etic nu-i suficient.

— Ca să revenim la Buda, sînteți mai sensibil față de disperarea decît față de seninătatea lui?

— Cum să tăgăduim faptul că există la el un fond de disperare? În fond, Buda nu crede în menirea pămîntească a omului. De altfel, acest lucru, reiese foarte clar și din povestea lui. El era un prinț care trăia liniștit într-un palat regal unde toată lumea îi ascundea realitatea vieții. Într-o zi, plimbîndu-se împreună cu învățătorul său, vede un bătrîn, un om zbîrcit și gîrbovit. Cine este acesta? E un bătrîn, îi răspunde învățătorul său. Ce este bătrînețea? Ei, bătrînețea există, pur și simplu. Apoi vede un om chircit și cu trupul plin de rani. Și acesta? E un bolnav. Ce este boala? întrebă din nou, căci nu știa. Învățătorul răspunde: majestate, boala poate lovi pe oricine, există mulți bolnavi. În sfîrșit, zărește un om îmbrăcat în zdrențe, groaznic de murdar. Cine-i acesta om? E un sărac. Ce este sărăcia? Sărăcia e sărăcie. Atunci, de vreme ce există boala, sărăcia și bătrînețea, Buda se hotără să-și părăsească palatul regal și să se ducă în păduri ca să eugete. După ce a eugetat îndelung, a hotărît că trebuie să aspire spre nirvana, să renunțe la orice părere de rău și la orice dorință, să înceteze practic de a mai exista.

— Ceea ce mi sînteți oarecare măsură și povestea lui Agostino: acesta trăia într-un palat regal, apoi a cunoscut păcatul trupesc, violența...

— E mai ales povestea din „Nesupunerea”.

Traducere de A. COJOCARU

* Din „Magazine literare”, nov. 1990.

Trei schițe de SLAWOMIR MROZEK

Europeanul

Cînd crocodilul intră în dormitor, mi-am zis: „Mai să nu exagerăm”. Nu mă gîndeam la crocodil, ci la mine însumi. Prima mea reacție a fost să pun mina pe telefon și să chem toate serviciile de urgență: pompierii, poliția și salvarea. Dar era prea mult. Sînt european, educat în spiritul lui Descartes, căruia-i displac extremele, care judecă rațional și nu cedează primului impuls fără a-l analiza întîi.

Așa că mi-am vîrît capul sub plapumă și mi-am pus mîntea la contribuție.

De la bun început am stabilit că prezența unui crocodil în dormitor la mine era o absurditate și, logic vorbind, un lucru absurd trebuie evident exclus din orice raționament.

Înarmat cu această logică, am scos ușor capul de sub plapumă tocmai la timp ca să văd crocodilul mușcînd firul telefonului și înghițînd deja aparatul. Chiar dacă așa fi alinaecat printr-maxilarele animalului pînă în stomac ca să sun la vreunul din serviciile de urgență tot n-aș fi realizat nimic căci firul era tăiat.

M-am hotărît așadar să merg pînă la cea mai apropiată cabină telefonică să anunț deranjamentele și astfel să pot, după reparațiile făcute, să contactez o asociație de îndepărtare a crocodililor.

Fînd însă un om civilizată nici prin gînd nu-mi trecea să ies în pijama iar crocodilul tocmai terminase de înghițit pantalonul.

Eram fără îndoială posesorul unei singure perechi de pantaloni. Chiar dacă nivelul de viață nu crescuse atît de repede după cum și-ar fi dorit oricare dintre noi așa fi putut să pretind existența cîtorva perechi de pantaloni în șifonier.

Din păcate perechea care s-ar potrivi cu sacoul în stil Yves Saint Laurent este la curătoare. Și unde este bonul care să-mi dovedească identitatea ca posesor legitim al acelui obiect?

Am căutat bonul schiopătînd ușor, căci între timp crocodilul îmi înfulecase un picior. Dar nu-mi pîsa de picior căci problema pantalonului începea să mă exaspereze. Animalul era pe punctul de a-mi înfuleca și celălalt picior cînd îmi încolți în mîntea adevărul gol-golul; crocodilul îmi înghițise bonul de la curătoare iar recuperarea pantalonilor devenise imposibilă. Am gîtituț fiara cu propriile mele mîini. Recunosc că mi-am ieșit din fire și m-am

comportat ca o brută. Recunosc că am acționat din proprie inițiativă fără a căuta sprijinul autorizat din partea oficialităților cuvenite. Dar uneori cînd sînt în joc valorile civilizației nu este loc și pentru o comportare civilizată.

(The European Élan, nov. 1990)

Însingurarea

Ne-am strecurat printr-grății și am ajuns în curte. Am sărit peste zid și ne-am trezit în pădure. Am alergat prin pădure. Tovarășul meu fugea din ce în ce mai încet. „Ce s-a întîmplat?” am întrebât eu. „Te dor picioarele?” „Nu!” „De ce încetezi?” „Pentru că nu ne urmărește nimeni.” „Ba vor veni după noi cînd vor descoperi că am fugit. Hai, grăbește-te”, i-am spus. Dar el se oprise de tot. „Vrei să spui că nu ne au observat?” „Bineînțeles că nu. Dar de ce stai? Mișcă-te odată!” Și se așeză sub un copac. „Nu-i pasă nimănui de noi”, răspunse el posomorît. „Ce tot în-đrugi acolo?” „Pe nimeni nu interesează, nimeni nu se îngrijeste.” „Cine să se îngrijescă de cine?” „Dacă le-ar fi pasat, ne-ar fi păzit mai bine.” „Și-ți pare rău?” „Nimeni nu-ți acordă nici cea mai mică atenție deși pentru asta sînt plătit. Trebuia să fi observat măcar.” „Ai de gînd să te miști ori nu?” „Nu. Ce rost are să fugi dacă nimeni nu încearcă să te prindă? De ce să te mai ostenești dacă tot nu-i pasă nimănui? Ce viață...?” „Știi ceva? Am o idee. De ce nu te întorci?” Sări în picioare și strigă: „Oh, nu, asta nu! Am și eu orgoliul meu, nu mă întorc unde nu sînt dorit. Asta este adevărata însingurare pentru mine.”

Încet, înălțîndu-și capul, se afundă în pădure. L-am urmat. Nu mai părea normal să fugim.

(The European Élan, oct. 1990)

Hamlet

Am fost chemat de impresar care mi-a spus: „Felicitări. Am hotărît să joci rolul lui Hamlet.”

Ca oricare actor am visat întotdeauna să joc acest rol. Eram de-a dreptul felițat. Eram mulțumit și i-am promis că voi face totul ca să nu-i înșel așteptările.

Chiar înainte de a începe repetițiile trimise din nou după mine. Părea stînjelit,

„S-a întîmplat ceva neplăcut. Sînt acuzat de favoritism pentru că ți-am dat rolul lui Hamlet.” „Deci i-ai dat altcuiva?”

„Nu, asta ar însemna același lucru: o favoare individuală. Dar am găsit o soluție. Veți juca Hamlet împreună cu alți opt actori. Din fericiere numai nouă dintre voi pot juca acest rol.” „Aha, înțeleg. Asta înseamnă că vom juca pe rînd.” „Nu, dimpotrivă, toți odată.” „Cum-adică, toți odată?” „Cred că nu în același spectacol, nu-i așa?” „Ba da, toți în același spectacol, în fiecare seară.” „Dar e imposibil. Nouă Hamletii într-un Hamlet?” „Da.” „Am înțeles acum. Veți să spuneți că primul pleacă și intră al doilea, iese al doilea și intră al treilea, și tot așa.” „Nu, pentru că asta ar ridica problema priorității și principiul egalității șanselor. Nimeni n-ar trebui să intre primul sau al doilea sau al nouălea. Nu trebuie să uitați că toți sînteți egali.” „Și cum o să facem atunci?” „Veți vorbi toți odată.”

M-am prăbușit într-un scaun. Regizorul se ridică de la birou, se apropie de mine și-mi puse mîna pe umăr.

„Nu te întrista. Sîntem corecți din punct de vedere al obligațiilor sociale și putem

chiar realiza un mare succes artistic. Avem deja un regizor care-și asumă responsabilitatea unui foarte interesant experiment, o idee avangardistă: împărțirea lui Hamlet în nouă personalități distincte, înțelegi?” „Da. Psihologia acestor timpuri.” „Bine spus.”

Se aplecă apoi deasupra mea și adăugă confidențial: „Apropo, nu te împiedică nimic să vorbești mai tare ca ceilalți.”

Repetițiile începură. Cabina era supraaglomerată, pe scenă ne ciocneau unul de altul; pe de altă parte dispoziția colectivă era foarte bună.

Veni și seara premierei. Am trecut oarecum de primul act dar în scena cimitirului m-am trezit fără craniul lui Yorick. Oamenii de la recuzită trimiseseră doar opt așa că am încercat să iau craniul colegului din stînga. El însă nu l-a lăsat din mîna și am euzat amîndoi în groapă. Actorii ceilalți au început și ei să se lupte căci, lășîndu-le craniul deasupra, ei aveau acum unul în plus și fiecare dintre ei doare cite două pentru sine.

În final au fost nouă cazuri de vătămări corporale, cinci leziuni faciale și trei rani din loviturile de pumnal. Să mai spună cineva că Hamlet este o tragedie a individului!

(The European Élan, oct. 1990)

Traducere de Doina CMECIU

SANDU DAVID (Israel)

Era îndrăgostită de noapte

Era îndrăgostită de noapte — somnul, chin, delir, aiurare, își pierduse demult liniștea.

S-a înstrăinat de blînde coline — părăsite pentru un tărîm mai aproape de cer — tălpile-i atîngeau inima craiului nou.

Atunci un astru trecu prin inima ei lășînd în urmă un hău însingurat, roșu de moarte.

Era îndrăgostită de noapte.

În ochii tăi

Am ridicat pinzele pe marea de vis și ochilor tăi acolo unde gîndu-mi rătăcește în bătaia vîntului departe de geana țîrmurilor lor.

Am citit pîlpîirea unei iluzii în ochii tăi, mi-am înecat singurătatea în melancolicele tale fîntîni.

Am înțeles ziua de mîine în ochii tăi.

Am cunoscut nopți

Am cunoscut nopți de căutări, orbi iscodind.

Am cunoscut nopți de tăceri sîcîitoare ca foamea. Dorința dospind ca drojdia, singe mustind ca o sevă.

Am cunoscut nopți de inconștiență simțurile singure arătîndu-ne călea spre... Săgetați la vreme de noapte.

În românește de Calistrat COSTIN